

## Marcin Wojtysiak-Kotlarski

# Dylematy teoretycznego opisu przedsiębiorstwa

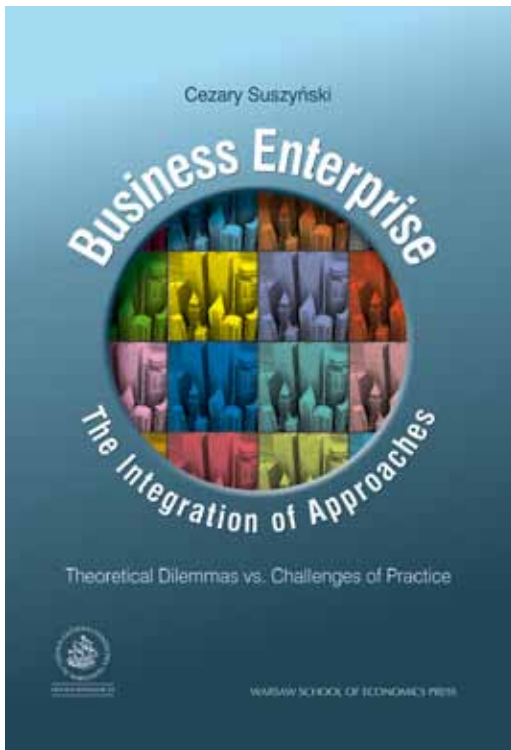
Cezary Suszyński

*Business Enterprise. The Integration of Approaches.*

*Theoretical Dilemmas vs. Challenges of Practice*

Oficyna Wydawnicza SGH

Warszawa 2013, s. 254



Współcześnie nauki ekonomiczne cechują się znaczną dynamiką sporów. Debaty akademików toczą się na wielu płaszczyznach. Wydaje się, że główna oś dyskusji dotyczy paradygmatu naszej dyscypliny, co zostało wywołane globalnym kryzysem finansowym ostatnich lat. Nieco w tle tych problemów pozostaje debata, która nie zajmuje być może szerokiego grona ekonomistów, ale która dla przyszłości nauk ekonomicznych ma charakter fundamentalny. Chodzi o kwestię teoretycznego opisu przedsiębiorstwa.

Teoria przedsiębiorstwa cechuje się nieco dłuższą historią na polu nauk eko-

nomicznych niż nowoczesnie rozumiane zarządzanie, ale znaczną słabością tej subdyscypliny wiedzy jest wielowątkowy charakter teoretycznej dyskusji. Jest wyzwaniem fakt, że mimo wielu wysiłków porządkowania teoretycznego galimatiasu różnorodnych koncepcji, nie udało się stworzyć spójnej teorii przedsiębiorstwa.

Mikroekonomia przełomu XIX i XX wieku (kształtujące się ujęcie neoklasycy-  
ne) postrzega przedsiębiorstwo w zasadzie jedynie w sposób „wąskoekonomiczny”. Przedsiębiorstwo bowiem to podmiot, który wielu opisywało nieco sarkastycznie jako „czarną skrzynkę”, co oznacza że badacze nie byli skłonni uważać za istotne zastanawianie się nad tym, jakie w istocie procesy zachodzą w jego wnętrzu. Struktura rynkowa determinuje decyzje dotyczące wielkości produkcji, a przedsiębiorstwo podejmuje te decyzje niejako automatycznie.

Zakładano, że przedsiębiorstwo funkcjonuje w ramach jednej ze zdefiniowanych struktur rynkowych: doskonałej konkurencji lub czystego monopolu. Były to koncepcje, które miały charakter ściśle modelowy w tym sensie, że ich założenia w praktyce były w zasadzie bardzo trudne do spełnienia. Z czasem zaczęto starać się poszukiwać struktur rynkowych bliższych rzeczywistej praktyce gospodarczej. W ten sposób w latach 30. XX wieku nastąpiła intensyfikacja badań nad konkurencją niedoskonałą, która przejawiała

się w formie oligopolu lub konkurencji monopolistycznej [Chamberlin, 1933, Robinson, 1973].

W odniesieniu do teorii przedsiębiorstwa, od około połowy XX wieku zaczął się nasilać proces dalszego kwestionowania dotychczas ustalonych fundamentów naukowej wiedzy. Istotą zmian było odchodzenie od definiowania przedsiębiorstwa jako podmiotu dążącego jedynie do osiągnięcia zysku w ramach określonej struktury rynkowej, w której ono funkcjonuje, w kierunku postrzegania firm jako podmiotów o złożonym charakterze [Domańska, 1986, Noga, 2009, Tkaczyk, 2001, Kasiewicz, Możaryn, 2004, Gruszecki, 2002, Wojtysiak-Kotlarski, 2011].

Krytyka teorii przedsiębiorstwa postępowo wielokierunkowo. Dotychczas nie ukształtowała się jedna, spójna, nowa perspektywa. Nowe, powszechnie akceptowane ujęcie alternatywne teorii przedsiębiorstwa nie istnieje, ale obserwuje się wielowątkową dyskusję naukową zmierzającą do tego, aby teoretyczny opis przedsiębiorstwa uczynić bardziej adekwatnym do rzeczywistej praktyki gospodarczej. Do najważniejszych alternatywnych nurtów teorii przedsiębiorstwa zaliczyć można nurty takie, jak: menedżerski, behawioralny, neoinstytucjonalny, strategiczny i przedsiębiorczy [Wojtysiak-Kotlarski, 2011].

W związku z powyższymi uwarunkowaniami warto uwagi dla każdego ekonomisty są pozycje książkowe, które starają się wyjść naprzeciw dylematom dotyczącym teoretycznego opisu przedsiębiorstwa. Do takich pozycji należy z pewnością książka prof. Cezarego Suszyńskiego. Warto zwrócić uwagę na kilka szczególnych aspektów, które wyróżniają ją w sensie pozytywnym.

Po pierwsze, C. Suszyński należy do nielicznego grona badaczy świata przedsiębiorstw, którzy wyraźnie podejmują w swoich badaniach i akcentują znaczenie interdyscyplinarnego podejścia. Byłoby

wielkim uproszczeniem stwierdzić, że przedsiębiorstwa funkcjonują na rynku jedynie w tym celu, aby osiągać zysk. Niektórzy po dziś dzień hołdują temu skrajnie uproszczonemu podejściu. Rzeczywistość biznesowa jest wyjątkowo złożona i tego rodzaju założenie właściwe na przykład neoklasycznej mikroekonomii ma charakter nieadekwatny do praktyki. W istocie wiele grup interesariuszy, w szczególności w odniesieniu do dużych podmiotów gospodarczych, zgłasza swoje oczekiwania, aby mieć wpływ na określanie celów, a nawet procesów operacyjnych przedsiębiorstw. Do takiego właśnie, wieloaspektowego spojrzenia na biznes uwzględniającego oczekiwania różnych interesariuszy zachęca nas przedmiotowa książka.

Po drugie, zwraca uwagę osadzenie prowadzonych rozważań w perspektywie retrospektywnej. Dla autora jest istotne, aby pokazywać, że teoria przedsiębiorstwa to zestaw poglądów, które ewoluowały w czasie. W pewnym sensie było to spowodowane tym, że ewoluował sam przedmiot badania, tj. zmieniała się specyfika gospodarującego przedsiębiorstwa. Warto zaznaczyć, że podejście badawcze odwołujące się do historii jest wartościowe, nie tylko dlatego, iż nadaje prowadzonym rozważaniom szerszą perspektywę, ale również ze względu na to, że ukazana jest w ten sposób ewolucja poglądów na gruncie teorii oraz pewne nawiązania i układ wpływów osób i koncepcji dawnych na współczesny wysiłek teoretyków. Dzisiejsze teorie często są silnie osadzone w myśli sprzed wielu lat. We współczesnej nauce, w szczególności w naukach o zarządzaniu zdaje się dominować perspektywa *hic et nunc* („tu i teraz”).

Po trzecie, C. Suszyński w swojej książce o współczesnym przedsiębiorstwie wiele miejsca poświęca zagadnieniu przedsiębiorczości. To słuszny krok. Nie można bowiem mówić o współczesnej gospodarce w sposób kompletny bez po-

święcenia należytego miejsca tej kwestii. Przedsiębiorcy poszukują nowych produktów i usług, dążą do tego, aby być innowacyjni. Nie boją się burzyć starego porządku („twórcza destrukcja”) i cechują się często postawami skłonnyymi do akceptacji znacznego ryzyka i tolerancją do funkcjonowania w niepewnym otoczeniu. Wynagrodzeniem za taką przedsiębiorczą postawę i kreatywne działania jest często rynkowy sukces, a w wymiarze finansowym – zysk i wzrost wartości biznesu. Znaczenie postaw przedsiębiorczych najdogłębniej odzwierciedla się we wczesnych etapach rozwoju przedsiębiorstw, na przykład w fazie zalążkowej (*seed*) przedsięwzięć typu start-up. W zasadzie należałoby może jedynie dodać, że przedsiębiorcy powinni być z tej perspektywy wynoszeni na piedestał jako najważniejsi „aktorzy” w gospodarce.

Po czwarte, w książce wiele miejsca poświęca się społecznemu wymiarowi funkcjonowania firm. Nie chodzi jednak tylko o to, aby mieć na uwadze konieczność uwzględniania – w mniejszym lub większym zakresie – oczekiwań różnych grup interesariuszy. Autor słusznie przekonuje, że obserwujemy redefiniowanie podejścia do społecznej odpowiedzialności biznesu. W istocie pojawiają się nowe koncepcje teoretyczne, które starają się promować wrażliwość świata biznesu na otoczenie. W książce wspomina się o koncepcji wartości współdzielonej Portera i Kramera (*shared value*). W istocie tego rodzaju myślenie jest obecne w dyskusji na polu akademickim i biznesowym. Paradoksalnie największą popularność to podejście w wymiarze praktycznym zdaje się mieć w świecie anglosaskim (w Wielkiej Brytanii i w Stanach Zjednoczonych). Coraz bardziej popularna staje się w praktyce koncepcja przedsiębiorstwa społecznego (*social enterprise*), przedsiębiorstwa są oceniane przez rynek przez pryzmat ich oddziaływania na społeczeństwo (*social impact*).

W tym kontekście, w całkowicie nowym świetle powinno się postrzegać znaczenie spółdzielni bądź też przedsiębiorstw państwowych. W Polsce dyskusja na ten temat jest istotnie obciążona doświadczeniami ostatniego ćwierćwiecza, w którym dokonała się dość radykalna przebudowa gospodarki od socjalistycznej gospodarki planowej w kierunku kapitalistycznej gospodarki rynkowej. Nie powinno się jednak zapominać, że formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw w szerszym zakresie wychodzące naprzeciw wspólnego interesu społeczeństwa jako całości nie w każdym przypadku, niejako z definicji, należy traktować jako „upośledzone”, przynależne do dawnej epoki stosunków społeczno-gospodarczych. Naturalnie i w Polsce są pewne wyjątki od tej ogólnej tendencji, np. cechująca się dobrą kondycją polska bankowość spółdzielcza.

Po piąte, autor wskazuje na to, iż bardzo ważnym uwarunkowaniem teoretycznej dyskusji o przedsiębiorstwach oraz ich praktycznych działaniach jest proces globalizacji. Autor rozumie, że współcześnie jedyną słuszną perspektywą, która powinna być istotna dla współczesnych przedsiębiorstw, jest globalny punkt odniesienia. Przedsiębiorstwa współzawodniczą obecnie z konkurentami z całego świata, a nie tylko z rywalami o charakterze lokalnym, czy nawet regionalnym.

W końcowej części książki, prof. Suzyński podejmuje próbę autorskiej syntezy dyskusji na temat nowego paradygmatu w teorii firmy. Są to bardzo cenne wstępne spostrzeżenia, które mogą być wykorzystane przez autora w dalszych badaniach, aby stworzyć całościową propozycję teoretycznego opisu przedsiębiorstwa. Do działań w tym kierunku należy autora zachęcić.

Podsumowując, warto podkreślić kilka ogólnych zalet recenzowanej pozycji. Należą do nich w szczególności kompletność analizy i wieloaspektowość prowadzonej dyskusji. Zwrócić należy również

uwagę na rozliczne pozycje międzynarodowej literatury przedmiotu przywoływane przez autora.

Na książkę profesora Suszyńskiego spoglądam również z osobistej perspektywy. W czasie mojego ostatniego wyjazdu naukowego za granicę, służyła mi ona za ciekawą lekturę, jako że również od wielu

lat zajmuję się zagadnieniami w niej poruszonymi. Często do tej książki wracam, ponieważ jedną z jej wielu zalet jest fakt, iż wywód jest prowadzony w bardzo uporządkowany i czytelny sposób. Warto polecać tę książkę wszystkim pracownikom nauki oraz studentom zainteresowanym nowoczesnym podejściem do nauki o przedsiębiorstwie.

### **Bibliografia:**

1. Chamberlin E. [1933], *Theory of Monopolistic Competition*, Boston, Harvard University Press, Boston.
2. Domańska E. [1986], *Kapitalizm menedżerski*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne.
3. Gruszecki T. [2002], *Współczesne teorie przedsiębiorstwa*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
4. Kasiewicz S., Możaryn H. (red.) [2004], *Teoria przedsiębiorstwa. Wybrane zagadnienia*, Warszawa, Oficyna Wydawnicza SGH.
5. Noga A. [2009], *Teorie przedsiębiorstw*, Warszawa, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
6. Robinson J. [1973], *Herezje ekonomiczne*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne.
7. Tkaczyk T.P. [2001], *Przedsiębiorstwo w teorii ekonomii*, Warszawa, Oficyna Wydawnicza SGH.
8. Wojtysiak-Kotlarski M. [2011], *Teoria przedsiębiorstwa a koncepcje zarządzania i praktykę biznesu*, Warszawa, Oficyna Wydawnicza SGH.

---

Dr hab. **Marcin Wojtysiak-Kotlarski**, Instytut Przedsiębiorstwa, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, SGH.